

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ VE ÇEVİRİ ALANINDA SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLARIN ÇEVİRİBİLİMDE PARADİGMA DEĞİŞİMİNE ETKİSİ

Arş. Gör. Sevinç Kabukcik*

Öz

Çeviri sosyolojisi çeviri kuramında yeni bir alandır. Çeviri sosyolojisinin çeviriyle ilgili yaptığı araştırmalar, çevirinin genel doğasına yönelik olup, bugüne kadar yapılmamış araştırmalardır. Çeviri sosyolojisi, çevirinin daha önceki kuramsal yaklaşımlarında olduğu gibi metin ve çevirmenin somut çeviri eylemiyle sınırlı bir kuramsal bakış yerine, çeviriye daha bütünsel ve toplumsal bakabilen bir yaklaşım getirir. Çeviri sosyolojisi, çevirinin toplumsal boyutundaki yerini ve etkisini çeviri araştırmasına dahil eder. Çevirinin yapılmasında izlenen yöntemler kadar, çevirilerin ve çevirmenlerin toplumsal yapı ve toplumsal işleyiş etkisi çeviribilimin araştırma alanına dahil edilir.

Çeviribilimin dilsel bir bakış açısından sosyolojik bir bakış açısına geçiş süreci, uzun yıllar süren disiplinlerarası araştırmaların sonucunda gerçekleşmiştir. Çeviribilim kendi doğasını disiplinlerarası bir bakışla gözlemleyebilmiştir. Çeviribilim önceleri dilbilimsel anlamda metinler, kültürel düzeyde fikirler, bilişsel düzeyde çevirmenlerin karar verme süreçleri olarak incelenmiştir. Çeviri sosyolojisi çeviri araştırmalarına; çeviri piyasası, yayınevlerinin çevirideki rolü, çeviri görevini çevirmene verenler, çevirmenin sosyal statüsü ve rolü, çevirmenin profesyonel uzmanlığı ve çevirinin sosyal pratiği konularını da dahil etmiştir. Çeviri sosyolojisine göre tüm çeviriler hem eylem hem de ürün olarak sosyal bağlam

* Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, skabukcik@sakarya.edu.tr

içerisinde yer almaktadırlar. Hangi alanda yapılırsa yapılsın çeviriler, sosyal sistem içerisinde yer alan bir birey olan çevirmen tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda çeviri bir yandan bireysel ve öznel bir süreçtir; diğer yandan çeviri ve çevirmenin seçimini, çevirinin üretimini ve dağılımını etkileyen sosyal süreçler, çevirilerin sonuçları açısından sosyal bir süreçtir.

Anahtar Kelime: Çeviri sosyolojisi, Pierre Bourdieu, Habitus, Niklas Luhmann, Sistem kuramı.

THE EFFECT OF SOCIOLOGICAL APPROACHES IN THE FIELD OF TRANSLATION AND TRANSLATION SOCIOLOGY ON PARADIGM SHIFT IN TRANSLATION

Abstract

The sociology of translation is a new area in the theory of translation. Questions asked by the sociology of translation about translation are new questions directed at the nature of translation that have not been asked until now. The sociology of translation, as in the previous theoretical approaches, is not an area covering only a text and the translator's concrete act of translation. It brings an approach to translation that observes translation in a much more holistic and social way. The sociology of translation includes the social position and impact of the translation in the translation research. It examines both methods of translation that are used in translating and the impact of translations and translators on the social structure and social functioning.

The transition process of translation studies from a linguistic point of view to a sociological point of view is a result of many years of research. Translation Studies managed to observe its own nature with an interdisciplinary view. In the field of translation linguistic texts, ideas on cultural level, decision-making processes of translators on a cognitive level have been examined. Translation market, the role of publishers in translation, persons who give the translation job to the translator, social status and role of the translator, professional expertise of the translator and the social practice of translation are included in the field of translation research.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

All translations take part in a social context both as an action and as a product. No matter in which field translations are rendered, all translations are carried out by a translator who is an individual translator in a social system. Within this context translation is a process of individual and subjective. Likewise all translations are a part of the social theories that affect the selection, production and distribution of translations.

Keywords: Translationsociology, Pierre Bourdieu, Habitus, Niklas Luhmann, System Theorie.

Giriş

Çeviribilim 60 lı ve 70 li yıllarda uzunca bir süre dilbilimi takip ettikten sonra, 80li yıllarda “kültürel dönüşüm”ü (cultural turn) (Basnett, Lefevere, 1990:1) gerçekleştirmesi, çeviri olgusunun bilimsel tartışması için belirleyici olmuştur. Çeviri kültürel dönüşümden sonra yalnızca bir kültürlerarası olgu değil, daha çok bir toplumdaki sosyal alan aracılığıyla belirlenen bir olgu olmuştur. Sosyal perspektif kültürel bakışlarda –daha çok sezdirimsel olarak- dile getirilmekle birlikte, ancak 90’lı yıllardan itibaren kültür odaklı kuramların açıklayıcı bakışıyla kültür odaklı çalışmalar çoğalmıştır. Viaggio, „çevirmenlerin çeviriyi gerçekleştirmesini sağlayan sosyal ilişkiler“i çeviribilimsel araştırmalar için temel alırken Hermans “çeviri yalnızca kültürel değil, aynı zamanda sosyal aktivite olarak gözlemlenmelidir“ der (Hermans 1996: 40). Dilbilimsel alan, yazılı ve sözlü formlar olarak metinlere odaklanmıştır. Dilbilimsel bakış açısının araştırması, kaynak ve erek metin arasındaki ilişki, erek dilde kaynak metne paralel bir metin ve onun çevirisini konu almıştır. Dilbilimsel bakış metnin eşdeğerlik, doğallık ve görünürlük gibi yapılarıyla ilgilenmiş ve farklı metin türleriyle ilgili evrensel ve genel özellikler bulma imkanını araştırmıştır. Çevirinin kültürel boyutunda ise, merkezi konumda metin yerine artık düşünceler bulunur. Çeviri, farklı repertuarlar ya da çoğul sistemler arasındaki kültürel öğelerin aktarımıdır. Çeviri alanında kültür odaklı kuramların merkezi bakış açılarını ideoloji sorunları, kültürel özdeşlik ve algı, değerler, merkez ve çevre, güç ve etik oluşturur. Bilişsel alandaki araştırmalar, çevirmenin duyu ve tutumları gibi bazı bireysel etkenleri hesaba katan, çevirmenin beynindeki karar verme süreçleri ile ilgilenirler (Krşl. Chesterman 2007:173).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

Çevirinin diller arasında değil kültürler arasında bir yerinin olduğu ilk defa 1945 yılında E. Nida tarafından iddia edilmiştir. Burada Nida çeviri sorunlarının çözümünde çeviri aracılığıyla kültürlerin dikkate alındığı bir bakışın sonucu olarak çeviri sorunlarının çözümünü önerir. Kültür odaklı yaklaşımların başarılı bir hikayesi çeviribilimde ancak 40 yıl sonra A. Lefevere and S. Bassnett tarafından çeviribilime katılır (Bassnett 1998:123; Wolf, 2006: 9).

1980 yılında çeviri alanında kültürel paradigma değişimi yaşanırken aynı zamanda (Bkz. Bassnett ve Lefevere 1990) dilbilim ve kültürel yaklaşımlar arasında bir karşıtlık ortaya çıktı. Daha sonra 1990 ların sonlarında kültürel paradigma yerini bilişsel paradigmaya bırakır. Bu yeni yöneliş çeviriyi bir ürün değil bir süreç olarak ele alan bir yaklaşımı merkez alır. Bilişsel paradigmanın süreç odaklı yaklaşımıyla çevirinin sosyal boyutu çeviri araştırmalarının merkezine gelir. Çeviribilim artan bir ölçüde disiplinlerarası boyut kazanmış ve bunun sonucunda çeviri alanı kendi içinde alt alanlara ayrılmıştır. Bu alanlar arasında ortak bir ilişki ise henüz kurulamamış ve alt alanlararası geçiş henüz sağlanamamıştır. Yeni çeviribilimsel paradigmanın araştırması eski paradigmada olduğu gibi art süremlili değil eş süremlili bir araştırmadır (Chesterman 2007:173).

Normlar çeviribilime Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramının Toury tarafından alımlanmasıyla girer, fakat bunlar sosyolojide ana nosyonlardır (see e.g. Giddens 1997). Fakat bunlar, çeviri eylemini içeren, gözlemlenebilir sosyal davranışları gösterirler (Chesterman 2007:178).

G. Toury (1995) sosyal öznenin analizi için normlar yapılanmasıyla öznenin davranışının düzenlenmesi olarak anlaşılmaktadır. Toury daha çok insan aracılığıyla çevirmenin, profesyonel bağlamının gerektirdiği soruları öne alır. Çeviri kuramının profesyonel sorunlarından biri çevirmenler ve patronlar arasındaki güç ilişkileridir (Lefevere 1992), kültürler arasındaki asimetrik ilişkiler üzerinden çeviri normlarının sosyal etkisi sorunları (Venuti), ya da sosyal “mediation” özelliği olarak tüm iletişim ve çevirmenin sosyolinguistik identitesini yapılandırma olarak (Peeters 1999). Bunlardan hiç biri şu ana kadar çevirmenin sosyolojisinin bir ortodoksisini şekillendiremediler (Pym, 2006: 3).

Çeviri Alanında Normlar Ve Sosyolojik Yaklaşımın Gelişimi

Betimleyici çeviribilim, çevirinin tarihsel ve kültürel boyutlarını vurgular. Betimleyici çeviribilimin araştırma amacı, tarihte ve toplumda çevirilerin nasıl işlediğini açıklamaktır. Betimleyici bakış açısında, çevirinin cereyan ettiği metinsel bir bakış açısından ve sosyo kültürel bağlamından hareket eden süreç vurgulanır: “çevirinin öncelikle sosyal rolü, toplumda yerine getirdiği işlev, kendi pratikçilerinin veya da üreticilerinin aktivitesini açıklamak için çeviri olarak ele alınır”. Toury bu rolü normlar yardımıyla “çeviri aktivitesini sosyal ilişkisinin hesaba katılmasına bir teşebbüs” olarak “anahtar konsepti” şeklinde anlamayı dener. Toury, çeviri politikası tarafından belirlenen, hangi metinlerin çevrilip hangilerinin çevrilmeyeceğini belirleyen, diğer yandan, çevirinin hangi dilden yapıldığını, ya da yapılmadığını kapsayan çeviriyle direk bir ilişki türü olarak normları “süreç öncesi normlar (preliminary norms) olarak nitelendirir. İşlemsel normlar (operatif normlar) olarak, metnin makro alanına ait normları ise “metindilbilim normları” olarak formüle eder (Kırsal, Toury, 1995: 58).

Toury’ye göre normların ortaya çıkışı, göstergesel-kültürel yapı olarak betimlenebilecek sistematik ilişkide gerçekleşir. System kavramı, betimleyici çeviribilimde kullanıldığı şekliyle Rus formalistleri tarafından ortaya atılır ve Itamar Even-Zohar (1978) tarafından edebi çeviri için çeviri alanına adapte edilmiştir. Edebiyat ve çeviriler, eserlerin farklı pozisyonlar üstlendiği ve birbiriyle ilişki içinde bulunduğu bir “çoğuldizge” içinde araştırılır (Kaindl 1999: 126).

Normları sosyal birimler olarak kabul ettiğimizde, Toury’nin yaklaşımı çevirinin sosyolojik bakışı için yeterli gelmez. Çünkü çeviri metinlerin seçiminde dilsel şekillendirmeye varana kadar belli kurallılıklar gerekebilir, fakat niçin belli normsal çeviri kararlarının verildiği ve belli normların hangi nedenlerle kullanıldığı, norm konseptiyle açıklanamaz. Belli değerler, örneğin, edebiyat açısından sosyal koşulların değişimlerine tabidir. Oysa normları, o anda hakim olan sosyal ilişkiler de etkilemektedir. Normların sosyal yönü, Toury’nin organize olmuş bir sisteme indirgediği gibi olmayıp, tek tek sosyal sistem ve alanların birbirlerine entegre olarak gözlenmesi gereken bir sosyal genel yapının bir parçası olmak zorundadırlar. Hermans’ın dediği gibi, “normlar yaklaşımının teorik ve yöntemsel sezdirimleri geliştirilme

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

gereksinimi duyarlar”. Hermans böyle bir yaklaşımı, “sosyal çevre”nin geniş bir şekilde yerleştirilerek dahil edilmesinde bulur. Sosyal çevrenin entegrasyonu için kültür odaklı çeviri bilimsel yaklaşım 1970 li yılların sonlarında Toury tarafından çeviribilime normlar konsepti olarak getirilmiştir. Normların işlevi insan davranışında sosyo kültürel sınırlamanın çeşitli tipleri olarak işlev görürler. Toury normları, “aktüel davranış örneklerinin kendilerine göre şekillendiği kriterler” olarak tanımlar. Daha sonra Toury bu tanımını geliştirerek “farklı davranış türlerine izin veren durumlarda, farklı koşullarda biri yerine bir diğerine karar vermeyi sağlayan seçim olarak (Toury, 1995: 55) tanımlar.

Toury'nin betimleyici çeviribilim modeli, bir erek odaklı yaklaşım olarak, bireysel aktörler yerine kollektif şemalar ve yapıları önceler. Metinlerin kendi söylemleri ve bağlı olduğu sosyo kültürel ve politik konteksinde araştırılmasına izin verir (Meylaerts 2008:92).

Çeviri Eylemi Ve Skopos Kuramlarının Sosyolojik Yaklaşımları

Reiss/Vermeer (1984) tarafından geliştirilen skopos kuramı ve Holz-Maentaeri (1984) tarafından ortaya atılan „çeviri eylemi“ kuramı sosyolojik bir bakış açısı sunarlar. Reiss/Vermeer'in kuramında çevirinin sosyolojik yönü kültür kavramı ve çeviri sürecinde rol oynayan aktörlerle sınırlıdır. Çevirmen sosyol bir eylem yapısında bir uzman olarak eylemde bulunan uzman bir aktördür. Holz-Maenttaeri'nin çeviri eylemi kuramında çevirmen, Reiss/Vermeer'in kuramına benzer olarak bir kültür yapısı ve sosyal organizasyon içinde kendi uzmanlık eylemini gerçekleştiren bir uzmandır. Holz-Maenttaeri'nin kuramında çevirmenin eyleminin sosyal yönü eylemde bulunanlarla ve çeviride işbirliği yapanlarla sınırlıdır.

Hem çeviri eylemi kuramında, hem de skopos kuramında evirinin amacı, tüm çeviri kararlarının bir dizi insan tarafından birlikte verilen kararlar olarak çevirinin önceliği olduğu kabul edilir. Holz-Maenttaeri'nin kuramında amaçlar bir üst amaçta toplanarak sosyalleşirken, çeviri bir açık uçlu sistem olarak sosyal bir işleve sahiptir. Holz-Maenttaeri'nin „Soziotranslatologie“ (sosyalçeviribilim) olarak tanımlanan kuramında çeviri sürecine katılan kişiler arasında cereyan eden işbirliği süreçleriyle betimlenir (Risku 1998: 90) (Kaindl 1999: 124).

Reiss/Vermeer ve Holz-Maenttaeri kendi araştırma ilgisinin ağırlık noktası olarak çeviri eylemleri sırasında, öncelikle sosyol yapılardan kaynaklanan, çevirmenin içinde hareket ettiği ve sınırlandığı profesyonel alanda ortaya çıkan kültür farklılıklarını ele alırlar. Çevirmenlerin de bir toplumun ürünü olduğu ve böyle toplumun ürünü olarak yine bir toplumun bir parçası olduğu gerçeği Holz-Maenttaeri ve Reiss/Vermeer’in çalışmalarında arka plana itilir.

Holz-Maenttaeri ve Reiss/Vermeer’in bakış açısı şüphesiz çevirinin sosyolojik boyutunu aydınlatılabilmek için bir dizi bağlantı noktasına işaret eder, çevirinin sosyal ağının tüm boyutlarını kavrayabilecek açık sosyolojik açıklama eksiktir (Kaindl 1999: 125).

Birbirini tamamlayan yaklaşımlar olarak görülebilecek, alman dilinde yazılmış iki temel yaklaşım vardır. Vermeer ve Holz-Maenttaeri farklı yollarla, kendine özgü sosyal aidiyet ile birlikte çevirmene iletişim sürecinde aktif bir rol oynama alanı sunar (Holz-Maenttaerin teriminde uzmanlık faaliyeti, ya da Vermeer’de çevirmenlerin tarihsel roller ve müşteriyle başarılı bir ilişki kapasitesi). Bu yaklaşımlar empirik anlamda güçlü bir şekilde sosyolojik yaklaşım olmamakla birlikte, metinlerden çok sosyal ilişkilerin çözümlemesiyle kesin bir ilgileri vardır (Pym 2006:3).

Çeviri Sosyolojisi İçin Genel Yaklaşımlar

Sosyolojik araştırmalar konu olarak çeviri piyasasını, basın endüstrisinde oynadığı rolü ve diğer patronlar ya da ajanlar, çevirmenin sosyal statüsü ve rolleri ve çevirmenin uzmanlığını (mesleğini), sosyal pratik olarak çeviriyi ve Toury (1995:249) nin adlandırmasıyla “çeviri olayını” dikkate alırlar. Bu çeviri için, alıcı talebiyle başlamak olarak tanımlanabilir ve farklı düzeylerde diğer ajanlar tarafından alımlanmasıyla biter (Mossop, 2000:2001). Sosyolojik bakış en çok insanlar ve onların gözlemlenebilir eylemleriyle ilgilidir. Sosyolojik araştırmalar çeviri eğitimi alanına daha yeni ulaşmıştır (bkz. Lefevere 1992; Hermans 1999; Wolf 2002) (Chesterman 2007:173-174).

Toury’nin çeviri eylemi gibi süreç modelleri, bilişsel bir zeminde önerilir. Bunlar çeviriyi “black boxtan” bir “input” ve “output” olarak görürler ve karar verme süreçlerinde çeşitli önerilen modeller tarafından ortaya atılır. Süreç modelleri böylece sosyolojik alan için önerilir, çeşitli aşamalarda gözlemlenebilir çeviri süreçleriyle alıcı tarafından alımlanan,

hazırlanan, taslaklanıp revize edilen, sonuçta ödeme yapılan özel bir türüdür (bilişsel çeviri). (Chesterman, 2007:174).

Sosyolojik ve bilişsel alan arasındaki alanı kültürel alanla örtüştürebiliriz, o zaman söz konusu olan habitus'tur. Bourdieu'nün ajanların profesyonel eğilim ve davranışlar için pratiğin verili alanıyla önerdiği terim habitustur. Simeoni'e göre çevirmenin habitusu "kişisel sosyal ve kültürel tarihin bir sonucu" dur (Simeoni 1998: 32). Habitus bireysel deneyler ve sosyal dünya arasında aracılık eder. Habitus bir sosyal pratiğin yapısı içinde bir "telkin" olarak elde edilir. (Inghilleri 2005: 70).

Çeviribilim ve Fransız kültürel sosyolojisinin her iki araştırması da edebi çeviriyle sınırlandırılmıştır. Yakın zamanlarda, yeni araştırmalar yeni çevirilerin büyük sahasının altına alınmıştır (Bielsa and Bassnett 2009; Cortés Zaborras and Hernández Guerrero 2005), lokalizasyon (Pym 2004) ve etnografi (Sturge 2007) çünkü globalizasyon konteksinde çevirinin önemli rolü farkedilmiştir. Bu yazılar, çeviri sosyolojisinin büyük alanında detayda düşünürler: edebi çeviri olarak başlayan çeviri ve yeni çeviri, disiplinler arası alanda hızlı gelişen alan olarak çeviri. Sonuçta çevirinin sosyolojik bakışlarının çeviriye dahil olması ve çeviri bilimin talep edilmesi (Mialet 2010:156-157).

Bourdieu'nün Habitus, Alan Ve Sermaye Kuramlarının Etkisiyle Çeviri Alanında "Pratiğin Kuramı" Ve "Çevirmen Habitusu"

Son yıllarda habitus nosyonunu betimleyici çeviribilim alanına entegre etmeye çalışan bir çok yaklaşım görülmektedir (Simeoni 1998; Sela-Sheffy 2005; Inghilleri 2003, 2005; Meylaerts 2006). Habitus'un Aristoteles'e kadar geri giden bir kategori olmasına rağmen (bkz. Simeoni 1998), çeviri ekolünde bu terim Pierre Bordieu'nün (1972) etkinin kuramı ve stratejilerin kuramı arasında bir diyalektiğin motoru olarak dizayn ettiği habitus kavramına dayanır. Habitus, öznenin içselleştirdiği sosyal sistem yapılarının yer değiştirme şekillerini tanımlar. Sosyal yapı ve ajanın, farklı şekillerde bireysel ve kolektif deneyimler arasındaki etkileşimleri yaşam boyu devam eder. Sosyal pozisyonu, bireysel ve kolektif geçmişinin etkisiyle, her kültürel aktör öğrendiklerini sosyal kimlik olarak gelişimine katar: dünyanın ve bireyin pozisyonunun kesin bir temsillemesi olarak sürece katar (Meylaerts 2008:93).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37

Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Yakın tarihlerde çeviribilimsel tartışmaya farklı sosyolojik yaklaşımlar dahil edilmiştir. Çeviri alanında bir sosyal yaklaşım, sosyal pratik olarak düşünülmeli, bu yüzden aktörlerin toplumsal kategorisini hesaba katmalıdır (Sapiro 2008:154). Burada özellikle fransız sosyoloğu Pierre Bourdieu'nün çalışmalarına farklı şekillerde dayanılmıştır. Simeoni (1998) Bourdieu'nün Habitus konsepti yardımıyla çeviri pratiklere araştırması için bir proje geliştirmiştir. Shelly (1992) alman dilinde yazılmış 18. Yüzyıl sonlarındaki alman edebiyatının kanonlaşmasını Bourdieu'nün konseptine dayalı olarak sistematik olarak araştırmıştır. Gouanvic (1994) ve (1997) Bourdieu'nün konseptini, fransız edebiyatı çevirilerinde kaynak ve erek metin arasında 1945-1960 yılları arasındaki bir araştırma için kullanmıştır. Gouanvic, Bourdieu tarafından geliştirilen alan kuramına dayanmıştır (Kaindl 1999: 128).

Çeviri sosyolojisi çeviride kaliteyi çeviri araştırmasının merkezine oturtan bir nosyona geri dönüştür. Sosyolojik bir bakış bize, metinsel, bilişsel ve kültürel bakış açılarını birbirine bağlayan sihirli bir köprü yapılandırmaya izin vermektedir. Bu köprü kurma, görecelik nosyonunu içerir. Çeviri pratiği, söylem, habitus, çeviri normu, çeviri görevi ve çeviri stratejilerinden oluşur.

Bourdieu'nün basın alanındaki yaklaşımı makro, mezo ve mikro düzlemlerde kendini gösterir. Makro düzlemde, farklı diller arasında bir dilden öbür dile bir çeviri değil, çevirinin ekonomi, politika ve kültürel güç ilişkilerinin ülkeler ya da dilsel komüniteler arasındaki ilişkisi olarak çeviri türlerini araştırmaktır. Mezo düzlemde, yayıncı stratejileri, farklı uluslardaki diller ve yayın alanları arasındaki benzerliklere dayalı olarak ilgili alanda (alman pazarı, Fransız pazarı, İngiliz pazarı gibi, ulusal ya da uluslar arası Pazar). Mikro düzlemde ise bir kitap ve onun tek bir yazarının yatırımı, yayıncı ve özel bağlantıların (ekonomik, politik ve ya da kültürel) bu yayını alımında ve ithalatındaki etkisi dikkatli bir şekilde incelenir (Sapiro 2008: 163-164).

Habitus, sosyalizasyon sürecinde kazanılan devamlı bir konum değiştirme sistemi olarak, nesnel dış yapılar ve onların işlev türlerini içselleştirme anlamındadır. Bu anlamda Bourdieu, belli davranış şekillerinin öğrenilmesinin kendi yardımıyla açıklanabileceği, birey ve toplum arasındaki bağlantı yapılarını betimlemektedir. Bireyin sosyalleşmesi, bir toplumun

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

normlarını, değerlerini ve inanç içeriklerini benimsemesini şart koşar. Bu sosyalleşme, bireyin belli ve sosyal pratikte tekrarlanarak içselleştirilen ve kişiliğinin sabit kısmına dönüşmesiyle oluşur. Habitus dilsel davranıştan, sosyal itibardan, örneğin daha çok hangi içeceği içeceğinden ya da popmüzik ya da başka bir müzik türü mü dinleyeceğinden tutun, aşk filmleri mi ya da macera filmleri mi seyredeğinden, komedi, dram, şiir vs. Seyrettiğine kadar, tüm sosyal eylem alanlarını kapsamaktadır (Bourdieu 1985, 1993, 2001, 2006).

Habitus, edinilmiş deneyimlerin bir toplamı olarak birincil ve ikincil yönler içerir. Birincil habitus, bireyin çocukluğundan beri anne baba ve ailesi tarafından bir insan olarak edindiği ilk deneyimleridir. İkinci habitus, daha sonra ortaya çıkan, kişiliğinde daha az kalıcı ve değişmez olarak yerleşen, okluda, meslek hayatında vs. Kazanılan davranışlardır. Hayat boyunca edinilen ve içselleştirilen habitus formları birbirini etkiler ve devamlı olarak yeni tecrübeler yapıldıkça yenisi tarafından yeniden yapılanan bir iç kişilik yapısını temsil eden bir tür habitus şeklinde birbirini etkilerler (Bourdieu 1985,1993, 2001,2006).

Çevirinin „sosyal düzenlenen aktivite“ olduğundan yola çıkarsak (Hermans, 1997: 10), uygun Habitus’un nasıl ortaya çıkacağı sorusu sorulmalıdır. Çevirinin pratiği türleri şüphesiz birincil habitus’a girmeyip, daha geniş anlamda eğitim sırasında kazanıldığı için ikinci tür habitusa girer. En önemli rolü burada çeviri eğitimi yönelişleri belirlerler (yani kuramsal ve yöntemsel yaklaşımları) (Kaindl 1999: 132).

Çevirinin sosyal aktörler tarafından öğrenilen bir tür yazı olduğu gerçeğinden yola çıkıldığında Simeoni, bir çeviri habitusunun varlığından söz eden bir varsayım ortaya atar. Çevirinin bir yazı şekli olarak bu temelde çevirmenin özel bir habitus geliştirme şekli olduğunu söyler (Simeoni 1998: 19). Bir çeviri Habitus’u Simeoni’nin de söylediği gibi, diğer pratik formlarına göre dışardan çok da fazla etkilenmeyen „bir koşullara göre ortak üretim“ dir (Simeoni 1998: 31).

Bu durum, belli yapılarla bugüne kadar belli bir çeviri alanının henüz olmaması gerçeğiyle ilgilidir. Örneğin, edebiyat alanı bağımsız bir sosyal alan olarak gözlemlenebilirken, ne tek tek aktörlerin pozisyonları açısından, ne de bir alanda oyuna etkiler olarak ortaya çıkan değerler açısından kendine özgü bir birlik olarak tanımlanamaz. Bu durum devam ettiği

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

sürece, çevirinin güncel üretiminin farklı habitusların yapılandığı bir sonuç ya da çevirinin yer aldığı alanlarda rol oynayan özel habitusların oynaması kaçınılmazdır (Simeoni 1998: 19).

Bir alan, kendi yapılarıyla Habitus'u etkiler ve belirler ve aynı şekilde de Habitus alanın pratiklerini etkiler. Böylece Habitus ile Alan arasındaki ilişki karşılıklı ilişki olarak ve birbirlerini tamamlayıcı ilişki olarak tanımlanabilir. Hermans'a göre çeviri açısından bunun anlamı, çevirilerin kendi yapısında hem toplum tarafından aktarılan normlar ve hem de çevirilerin yapıldığı alan tarafından belirlendiğidir. Çevirmen bu şekilde toplumsal yapıda kendi çeviri davranışıyla kendi ilgili pozisyonu nedeniyle hareket eden aktördür (Kaindl 1999: 134).

Habitus hem toplumsal hem de tarihsel olarak belirlenmiştir ve algılama şeması, düşünce şeması ve eylem şemasıyla şekillenir. Algılama şeması günlük algılamaları düzenler, düşünce şeması aktörün içinde yaşadığı, anladığı ve yorumladığı dünyaya yardımcı olur ve eylem şeması aktörün pratik eylemini dile getirir. Tüm üç bakış açısı birlikte etki ederken, bunlar açıkça değil sezdirimsel olarak rol oynarlar. Sosyal eylem ve buna bağlı olarak çeviri, „sens pratique“ (pratik anlamdan) üretilen, pratik anlamı tarafından düzenlenen, anlamlı olarak bakılan ve gerek olarak görünen bir eylemdir (Bourdieu 1985, 2001).

Böyle bir bakış açısıyla çeviriler bir neden sonuç ilişkisinin sonucu olarak anlaşılabilirler. Çeviriler daha çok alana özgü yapıların ve belli habitus formlarının değişken rol oynamasının (karşılıklı etkileşiminin) sonucudurlar. Bir eylemsel işlevsel eylem odaklı çözümleme için bunun anlamı, bir eylem amacının saptanması ve onun gerçekleşmesi çeviriye katılan eylem taşıyıcılar arasındaki bir bilinçli kalküle edilen karşılıklı etkileşimin sonucu olarak görülemeyip, daha çok bilinçsiz ve sosyalizasyon aracılığıyla az ya da çok belli pratikler için güçlü olarak içselleştirilmiş dispozisyonların sonucudur. Simeoni'nin önerdiği gibi Habitus'u gelecekteki çeviri araştırmaları için merkez noktası yaparsak, o zaman çevirmen belli habitus formlarının taşıyıcısı olarak çevirilerin çözümlenmesinde ana etken olacaktır. Buraya N. Luhmann da dahil edilip, gözlemci olarak çevirmenin sistem ayırmasında sistem çevre bilgisi ve iletişim yetisinin belirleyiciliğinin, yani çevirmenin sistemle kurduğu ilişkinin belirleyici olduğu, bunun anlamı da çevirmenin yine çeviri süreçlerinde ve çevirinin yapılanmasında belirleyici olduğu söylenebilir. Yani çevirmen bu bilgilere ve sistemin

ayrıştırma bilincine ve bilgisine ve bu yapısal özelliklere ne kadar sahipse o kadar başarılı bir çeviri olur.

Bu durum elbette birçok alanda bir dizi zorlukları beraberinde getirecektir, Venuti'nin adlandırdığı şekliyle çevirmenin görünmezliğiyle alakalı olarak, çevirmeni tanımaksızın çevirinin nihai şeklinin görülmesinin üçüncü kişi tarafından belirlenmesi gibi. Simeoni (1998: 31) bu nedenle, çeviri habitusu araştırmalarında çeviriye katılan kişilerle ilgili önemli verilerin sosyal çözümlemesi için elde olacak metinlerle sınırlı bir çeviri habitusu araştırmasını önerir (Kaindl 1999: 135).

Alanlar, alan içinde geçerli olan ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak ilgili eylemlerin ve pratik formların aktörleri etkilediği belli oyun kurallarıyla belirlenmiştir. Burada söz konusu olan oyuna etki eden ve Bourdieu'nün „sermaye“ kavramıyla anlaşılabiliecek belli etkiler (etkilemeler, ödülleri) söz konusudur. Sermaye burada ekonomi kuramı anlamında değil, daha çok kendine has bir mantığa sahip farklı sermaye formlarının farklı düzeyi olarak söz konusudur (Bourdieu 2001).

Ekonomik sermaye, parayla ilgili değerleri ortaya koyar. Kültürel sermaye kültürel yetiler ve kültürel bilgiden –tek başına olmasa da- oluşur. Kültürel sermaye Bourdieu'ye göre, vücuda dayalı ve bireyin habitusunun bir yapısıdır. Bunun yanında kültürel sermayenin nesnel durumu vardır; kitap, sanat eseri vs. şeklinde. Sosyal sermaye bir sosyal gruba ait olma ve bu suretle zamanla bu sosyal çevre içinde bir sosyal ağ olarak işleyen ilişkilerin yapılandığı bir aidiyete dayanır. Sembolik sermaye ise, fakat bir kişinin ya da bir grubun kendi işlevleri için toplumsal tanınmanın şekli olarak bir tür kredi olarak da, ister sanatçı, ister politikacı, ister bilim adamı olarak kazandığı prestifi ve ünü olarak görülebilir (Bourdieu 2001).

İşlevsel çeviri bilimde bu sosyolojik boyut bu zamana kadar özellikle çeviri eylemi bakışıyla sınırlı kaldı ve bir çevirinin amacı eylem yapısında rol oynayan kişiler arasındaki bir bilinçli karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak görüldü. Betimleyici çeviribilim yaklaşımında da çevirinin sosyal boyutu fazlaca vurgulanmayıp, edebi çoğul dizgedeki içsel mekanizmalara indirgenir. Bourdieu tarafından tanımlanan alan, habitus ve sermaye kavramları yardımıyla çevirinin kendi bütünsel sosyal boyutu kavranıp araştırılabilir. Çeviri böylece, yalnızca

çeviriye katılanlar aktörlerin eylemi olarak değil, sosyal alan kavramının sürece dahil olmasıyla daha geniş bir bakış açısıyla gözlenebilir.

N. Luhmann'ın Toplumsal Sistem Kuramının Çeviribilime Etkisi Ve Sistem Olarak Çeviri

İşlevsel çeviriden söz ettiğimizde bir sistem içinde işlevden söz etmiş oluruz. Sonuçta işlev kavramı T. Parsons'ın sistem kavramının tam özü ve işleyiştir. İşlevsel çeviribilimciler, işlev kavramıyla çevirinin işleyininin sistematik olduğunu ve kültür ve toplum sistemine uygun çeviriyi kastederken sistematik kuram oldular. Oysa onların anlaşılmaları çevirinin bireyselliğine yaptığı vurguydu, kendileri de bunu kabul ettiler. Oysa tersi, işlevsel olmak ve sistem içinde sistem olmak bireyselliğin tam tersi olmalıdır. Bu yüzden Hermans kendi içinde tutarlı bir kuram savunabildiği için kendini açıkça sistemci olarak nitelendirebilir. Even Zohar'ın kuramının çoğul dizge kuramı olduğunu unutmayalım. Yani çeviribilim yeni sistem kuramı bakış açısıyla ortaya çıkmakla birlikte zaten sistemci olmayı yapısalci dilbilimsel ekolden beri hiç bırakmamıştır. Luhmann'ın sistem kuramı, çevirinin toplumsal boyutu ve çeviri sistemi açısından önemli bir kuramsal dayanak olmuştur. Çevirinin makro kuramını oluşturmada Luhmann'ın sistem kuramının geçmişteki etkisi Vermeer (1984, 2006), Hermans (1998) ve diğer çeviribilimcilerle birlikte çeviri alanına taşınmış olup, günümüzde özellikle Tyulenev'in çalışmalarıyla devam etmekte ve gelecekte yine çeviribilimin toplumsal ve sosyolojik boyutu için Pierre Bourdieu'nün yaklaşımıyla birlikte ana kuramlar olmaya devam edecek görünmektedir. Çünkü henüz çeviri alanında sistem kuramıyla ilgili yeterince çalışma yapılamayıp, çevirinin toplumsal sistem olarak incelenmesi henüz yeterince yapılamamıştır.

Lefevere'ye göre, sistem temelli araştırmalar işlenen sorunu göstermede ve takip etmede bir çözüm yolu olabilirler. Bunun için sistemik yaklaşım uygun bir yaklaşımdır, yani diğer alanlardan uygulamalı kuramları birleştirerek bir yaklaşımı mümkün kılar. (Kuhn, 1970:185/1976:196). Sistem kavramı modern edebiyat kuramında rus formalizmine kadar geri gider. Marksist, iletişim bilimsel ve alımlama estetiği yaklaşımları sistem temelli edebiyat bilim için katkı sağlamışlardır. Yakın zamanlarda Claudio Guillen, Itamar Even-Zohar, Felix Vodicka, Ronald Tanaka und Siegfried, J. Schmidt sistemik yaklaşımları takdim etmişlerdir (Lefevere, 2009: 71).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

Lefevere, sistemden söz ettiğimizde, eşdeğer birbirleriyle karşılıklı değiştirilebilir bir ilişki içinde bulunan öğelerin belli bir ortak özelliklerle birarada bulunan bütün ve sisteme ait olarak görülmeyen diğer unsurlardan ayrılabilen özelliklerden söz ettiğimizi söyler.

Sistemin dışında olana biz çevre diyoruz. Çevrenin sistemi etkilemesi söz konusudur: bir kişi bir dersliğe girerek „yangın var“ diye bağırsa, bu durum (sınıf) sistemin hemen bozulmasına yol açar. Çevre sisteme gerekli finansal araçlara sahip olabilir ve bu yolla sistemin çözülüşünü sağlayabilir. Ters olarak sistem aracılığıyla çevrenin de çözülmesi mümkündür. Ders durumuyla ilgili söylediklerimiz, öğrenci ve öğretmenlerin kendi çevresinden dolayı algılamaya da eylem tarzlarını değiştirirler. Böylece bizim sistemimiz açık bir sistemdir, yani, kendi çevresiyle ilişki içinde bulunan bir sistemdir (Lefevere, 2009: 71-72)

Sistem kavramını mümkün olduğunca çok az kullanılan bir çerçevede, yani „gevşek organize olmuş ve geniş anlamda dogmatik olmayan, sistem yaklaşımı ya da sistem araştırması olarak kullanacağım. " (Mattessich 1978: 282) Lefevere, bir sistem ya da sistemler burada sözü edilen şekilde hiçbir zaman mevcut olmayıp, “Sistem” kavramının hiçbir şekilde ontolojik bir gerçekliğe sahip olmayan, heuristik bir yapı için kullanılmakta olduğunu belirtir. Sistem kavramıyla Lefevere'nin kastettiği, çok kompleks bir fenomeni (yani edebiyat için yazıyı, okumayı ve yeniden yazmayı) açıklayabilmek için bir modeldir (Lefevere 2009:73).

Luhmann'ın sistem kuramından yola çıkarak çeviriye baktığımızda ortaya çıkan sistem çeviriyle ilgili olan ya da öyle varsayılan iletişimlerini içermektedir, diğer bir deyişle çeviriler ve söylemler çeviri hakkındadır. Fakat iletişimler gördüğümüz kadarıyla olaylardır. Bunun anlamı çeviri sistemi yazılı veya sözlü metinlerden daha çok çeviri olarak görülen sayısız iletişim eylemlerinden oluşmaktadır (Hermans, 2007:66).

Sistemin özelliği işlevinden kaynaklanmaktadır. Sistemin birliği farklı olma özelliği, işlevinden, sistemin kendine atadığı rolden oluşmaktadır. Hermans'a göre çeviri sisteminin işlevi toplumsal iletişim yelpazesini genişletmeye yöneliktir ama tipik olarak doğal diller arasında gerçekleşmektedir. Bu sistem bu işlevi iletişimlerini üretmek için gerçekleştirir ve aynı zamanda doğal dillerin anlaşılabilirlik bariyerini de çevreler. Çeviri sisteminin işlevi toplumun iletişim alanını genişletmek, tipik doğal dilleri aşmaktır (Luhmann 1998).

Sosyal sistem kuramında çevirmenler diğer insanlar gibi sistemin bir parçası değildirler, çünkü onlar akıl ve vücutlardan oluşmaktadır. Ne akıl ne de vücut sosyal değildir. Luhmann'ın sistem kuramında akıllar fizik sistemine ve vücutlar biyolojik sisteme dahil edilmektedir (Luhmann 1998).

Yapmış olduğumuz iletişimdir. Sosyal sosyal kılan şeyin ne olduğunu düşündüğümüzde şu sonuca varırız, sosyal kişilerin içinde değil, kişiler arasında gerçekleştiği sonucuna varırız. Luhmann bu yüzden sosyal sistemleri iletişimlerden meydana gelen sosyal sistemler olarak tanımlamaktadır. İletişim düşünen beyinleri, üretebilen zihinleri ve işlev gören bedenleri gerekli kılar ve iletişimin sosyal doğası kişiler arasındaki çevrede veya dünyada gerçekleştiğinde açığa çıkmaktadır. Katılımcı bedenler ve zihinler kendi başına sosyal değildir. İletişimsel değiş – tokuş bir iletişim durumunun diğer bir iletişim durumuna bağlandığında ve bu bağlantıların zaman içerisinde bir zincir oluştuğunda sosyal kavramın ne olduğu sorusu açığa çıkmaktadır (Luhmann 1998).

İleti, bilgi ve anlamın bir arada olması sağlayan anahtar kelimedir. İleti burada iletişim eylemi için kullanılmaktadır ve aynı zamanda iletişimin edimsel yönüdür. Bilgi, iletinin ne hakkında olduğu ile ilgilidir. İletişim eylemi dışında varolan şeylere atıfta bulunur. Anlama, ileti ve bilgi arasındaki farklılıkların gözlemlenmesi anlamına gelir (Luhmann 1998:72-73).

Luhmann'a göre, her sistemin kendi kodları vardır ve bu kodlarla iletişim sağlanır. Sistemin işleyişini sağlayan onun kodlarıdır (Luhmann 1991, 1998). Bu durumu çeviriye aktardığımızda, çeviri alanı yine kendi kodlarıyla konuşurken, her metin kendi kültürünün kodlarıyla çalışır ve başka bir kültüre aktarılırken yine alıcı açısından yukardaki maddede açıklandığı gibi, ileti anlamında, alıcının algılaması açısından kendi kodlarıyla algılanır ve kendi sistemi içinde kodlanır, bu iletişim sisteminin kodlarıyla anlaşılır ve üretilir. Bu maddeyi çeviri süreci ve aktarımı açısından yorumlamak gerekirken, yukardaki maddede çevirinin bir transfer olmadığını kabul edilmesi cümlesini de unutmamak gerekir. Yani çeviri bir transfer değildir dedi yukarda, yani böyle bir transfer olamaz, çünkü alıcı bilgiyi değil, bilgiden seçtiği iletiyi anlar ve yorumlar ve bu şekilde transfer etmiş olmaz. Bu anlamda Vermeer ve diğer çeviribilimcilerin çevirinin bir transfer ve kültür transferi olduğu yönündeki görüşlerinin Luhmann'ın kuramına göre yanlış olduğu söylenebilir. Yani çeviri hiçbir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırğız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

durumda transferin değil, çevirmenin seçtiği iletinin transferidir. Bu anlamda Luhmann'ın sistem kuramının formüle ettiği çevirinin kaynak metindeki bilgi sunusunun bir devamı olarak ikinci bir bilgi sunusu olduğu şeklindeki görüşüne bir karşı paradigmadır. Çevirinin bir bilgi aktarımı olduğu genel kabulü de böylece yıkılmış ve çevirmenin ayırdığı iletinin aktarımı olduğu şeklindeki Nida'nın görüşüne benzer bir görüş önce çıkmıştır. Çeviride kültür transferini de aynı şekilde yorumlayarak, çevirinin bir kültür aktarımı değil, bir kültürün filitrelenerek aktarılması olduğu söylenebilir.

Burada Luhmann'ın sistem kuramı açısından, diğer kültürün kodlarıyla iletişim, farklı bir kapalı sistemin kendi iç iletişimi olarak bir diğer sistemden farklıdır ve yine bu anlamda Holz-Maenttaeri'in Gefüge dediği açık uçlu sistem kuramını çürütmektedir. Çeviri Maenttaeri'nin kuramında olduğu gibi açık uçlu bir sistem (Gefüge) yerine, iki kapalı sistemin karşılaşmasıdır. Yukarıdaki yorumları ekleyerek, burada sistem kuramı ve çeviri sosyolojisi bakış açılarıyla hem metinle sınırlı bir kuram genişletilmiş olup, Vermeer'in en geniş kuramı olan Informationsangebot kuramı ve Maenttaeri'nin çeviri eylemi kuramının ana kavramı olan açık sistem (Gefüge) kuramıyla yeni bir paradigmanın ortaya çıktığını görebiliriz. Özellikle çeviri eylemi, skopos kuramı ve işlevsel çeviri kendi içinde çelişen kuramlar olarak birey ve sistem açısından, ve eylemle sistem zıtlığı açısından hem Holz-Maenttaeri hem de Vermeer'in kuramları kendi içinde çelişmesini gösterirler. Bu çelişkiyi yukarıda belirttiğim gibi sistem kuramı açısından kapalı sistem kuramıyla çevirinin bir açık uçlu kültür transferi olduğunu çürüten Luhmann ve buna dayalı olarak Hermans, diğer yandan ise Bourdieu'nün kuramı ve tüm felsefe tarihinin zıtlıklarını çelişki olarak taşımaları dolayısıyla kuramsal bir tutarlılık hatası yaptıkları anlaşılmaktadır.

Luhmann'ın sistem kuramının, “autopoiesis” (1991, 1998) kavramıyla kendine dönüşlü süreçlerden söz ettiğini düşündüğümüzde, bir çeviri sistemi de bu anlamda kendine dönüşlüdür. Ve bu da transferi ve açık sistemi tamamen yok eder. Kültürler dışarıdan çeviri yoluyla aldığı yeni iletile, kendi kapalı yapısını dönüştürür kendine dönüştürürler. Ya da başka bir deyişle kültürler çeviri yoluyla aldıkları bilgileri kendi sistem özelliklerine dönüştürdüklerinde ayakta durabilirler. Yoksa başka kültürlerle dönüşürler. Yani kültürlerin kendi kendini düzenleyerek sürdürebilmesi (autopoiesisi), başka kültürlerle de birleşmeler kendi kültürlerini dönüştürmediği ve sistemin iletişim kodlarıyla kullanmadığı bir çeviri

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

algılaması olur. Kültür transferi olarak yapılan çeviri aktarımları, çeviri kuramı açısından çeviri eyleminin normal durumu değil, çevirinin anormal ve ideolojik durumu olarak, çevirilerin normal geçişleri değil, çevirilerin kültürlere olumsuz etkileri olabilirler. Kültür aktarımı olarak en yanlış olan tanımın, bir başka sistemin taşınması olarak, yerli sistemin düzenini (autopoiesis) dışarıdan aldığı şeyi kendi sisteminin kodlarına çevirerek kendini yeniden üretme yerine, kodlarını bozma ve sistemini yok etme anlamına geleceği için yanlış bir varsayımdır. Çeviri sistemleri için açık sistemler denilemez, çünkü çeviri süreçleri iki toplumsal sistem arasında bir etkileşim olduğundan, Luhmann'ın kuramında tanımlanan iki sistemin kapalı bir etkileşim içinde olması söz konusudur. Luhmann' odaklı çeviribilim, çeviri sistemi için açık sistem kuramını çevirinin toplumsal boyutu için varsaymaz (Hermans, 2007:64-65).

Sonuç

Luhmann ve Bourdieü'nün kuramlarıyla çeviribilim metinsel dar alanından çıkarak, çevirmenin kararlarını toplumsal bir genişlikte ve çeviri sistemini diğer toplumsal sistemlerle eşdeğer bir bütün olarak görme imkanı bulmuştur. Çeviri alanında salt metin ve dil merkezli yaklaşımlardan çevirmen merkezli ve çeviri süreci merkezli yaklaşımlara geçişin çevirilerin etkileri ve sonuçlarını açıklamada yeterli olmadığı görülmüştür. Tüm toplumsal alanlarda yapılan araştırma ve çalışmaların alanların oluşum ve gelişimine yaptığı katkılar çeviribilim tarafından oldukça geç keşfedilmiştir. Çeviribilim disiplinlerarası çalışmalarla, gereksinim duyduğu bütünsel bakış açısını sosyoloji kuramlarıyla bulabilmiştir. Bu anlamda çeviri pratiğinin kuramsallaştırılması, çevirmen davranışlarının pratiği ve çeviri alanının yapısını gözlemlenme anlamında Pierre Bourdieü'nün kuramı ve çevirinin toplumsal bir sistem olarak işleyişini ve yapısını gözlemlenmede Niklas Luhmann'ın toplumsal sistem kuramının çeviriye önemli bir paradigma değişimi yaşatmakta olduğu açıktır. Bu bakış açılarıyla çeviribilim, şimdiye kadar geliştirilen tüm kuramlarını yeniden gözden geçirerek, genel kuramını yeniden oluşturma yolunda ilerlemektedir. Bu aşamada çeviribilimde geliştirilmiş kuramların yeni paradigmada kendine özgü işleyişte yer buldukları ve bugüne kadar geliştirilen kuramların her birinin çeviri süreciyle ilgili sorunlara farklı bakış açısıyla bütünün parçası haline geldikleri görülmektedir. Bu anlamda genel bir toplumsal sistem ve alan olarak çevirinin genel

kuramının bütünsel bir bakışla gerçekleşebileceği, birbirine zıt ve birbirini dışlayan kuramsal bakışların çevirinin bütünsel gerçekliğini anlamada eksik kalacakları bir gerçektir.

Kaynakça

Bourdieu, P., (1985). “*Sozialer Raumund “Klassen” Leçon sur la leçon. 2 Vorlesungen /Pierre Bourdieu.*” Çeviren Bernd Schwibs 1. Auflage. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Bourdieu, P., (1993). “*Sozialer Sinn: kritik der theoretischen Vernunft*”. Suhrkamp Verlag.

Bourdieu, P., (2001). “*Die Regeln der Kunst: Genese und Struktur des literarischen Feldes*”. Suhrkamp Verlag.

Bourdieu, P., (2006). “*Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*”. Hil Yayın. Çev. H.U. Tanrıöven ve Bahadır Vural.

Chesterman, A. (2007). “*Bridge concepts in translation sociology.*” Benjamins Translation Library 74, 171.

Hermans, T. (2007). “*Translation, irritation and resonance.*” Benjamins Translation Library 74, 57.

Holz-Maenttaeri, J. (1984). “*Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*”. Suomalainen tiedeakatemia.

Inghilleri, M. (2005) “*Mediating Zones of Uncertainty- Interpreter Agency, the Interpreting Habitus and Political Asylum Adjudication*”, *The Translator*, Volume 11, Number 1, 69-85.

Kaindl, K. (1999). “*Übersetzungswissenschaft im interdisziplinären Dialog. Am Beispiel der Comic-Übersetzung*”. Tübingen-Verlag.

Lefevere, A. (2009). “*Interpretation, Übersetzung, Neuschreibung: Ein alternatives Paradigma (1985)*”. In: Susanne HAGEMANN (Hg.) (2009): *Deskriptive Übersetzungsforschung. Eine Auswahl* (Berlin, Saxa), S. 63-91.

Luhmann, N. (1991). “*Soziale Systeme. Grundriss einer allgemeinen Theorie*”. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Luhmann, N. (1998). “*Die Gesellschaft der Gesellschaft*”. Suhrkamp Taschenbuch wissenschaft 1360.

Meylaerts, R. (2008). “*Translators and (their) norms – Towards a sociological construction of the individual*”, *Beyond Descriptive Translation Studies*, John Benjamins Publishing Company.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 37 Temmuz – Ağustos 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

Mialet, E. Bielsa (2010). “The Sociology of Translation: Outline of an Emerging Field”,
MonTI 2 (2010:153-172).

Pym, A. (2006). “On the social and cultural in Translation Studies, Introduction” in
Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting (edt.) Anthony Pym, Miriam
Shlesinger, Zuzana Jettmarova, John Benjamins Publishing Company,
Amsterdam/Philadelphia.

Sapiro, G. (2008). “Translation and he field of publishing. A commentary on Pierre
Bourdieu’s “A conservative revolution in publishing”, *Translation Studies*, Vol. 1, No. 2,
2008, 154-166.

Simeoni, D. (1998). The pivotal status of the translator’s habitus. *Target 10 (1)*, 1-39).

Reiss, K., & Vermeer H.J. (1984). “*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*”.
(Vol.147). De Gruyter.

Toury, G. (1995). “*Descriptive Translation Studies and Beyond.*” John Benjamins
Publishing Company.

Wolf, M., & Fukari, A. (2007). *Constructing a sociology of translation* (Vol. 74). John
Benjamins Publishing Company.